



UČITEL – TĚŽCE ZK(R)OUŠENÁ PROFESE? A CO ŠKOLNÍ PSYCHOLOG?

Stanislav Štech

Katedra psychologie

UK- PedF

TRADIČNÍ PARAMETRY NÁROČNOSTI UČITELSTVÍ JAKO NÁROČNÉ PROFESE

- Široká, dlouhá a teoretická příprava vs. učitel: od všeho trochu + podceňování teorie a adorace praxe (**zkušenosti**)

např. znalec dítěte a tedy amatérský psycholog vs. psycholog jako rival

- znalost pravidel, metodických pokynů – lege artis vs. autonomie a odpovědnost:

základním znakem sebevědomého profesionála je **vysoká autonomie a volnost** ve výkonu práce, kterou v jejím průběhu nikdo **příliš nekontroluje**.

- profesionál je současně jakýmsi „konceptorem“ i řemeslníkem, který to, co vyanalyzuje, rozhodne a promyslí i sám vykoná
- z tohoto pohledu psycholog skutečně může představovat narušení integrity profesního sebepojetí učitele. Musí tedy o své přijetí učiteli bojovat
- rozdíl, možná napětí mezi oběma zvýrazněno nutností u učitele jednat zde a nyní (absence odstupu) vs. potřeba odstupu, reflexe, času na hlubší promyšlení u psychologa



RYSY UČITELSTVÍ PŘEDSTAVUJÍCÍ PŘEKÁŽKY JEHO PLNÉ PROFESIONALIZACE A POTÍŽ PRO KOMUNIKACI ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA S NÍM

- Profesní vymezení učitele je **příliš interdisciplinární** (je to pedagog? Matematik? Didaktik? Psycholog?) ⇒ učitel má potíž s vymezením sebe sama (k čemu se hlásí, na co je hrdý). « Od všeho trochu a nic pořádně » - **jaká je tedy vlastně profesní identita konkrétního učitele?**
- **Poznátky**, o které se učitel opírá, jsou často **kontroverzní** – viz poznátky psychologie, didaktik, vědy o kurikulu atd. – **jak vysvětlit, že nestačí přečíst si něco na internetu nebo jednu knihu, aby se stal znalcem problému dětí, objevil jedinou ideální metodu výuky/učení apod.**
- Existuje **tendence k naturalizaci** učitelských dovedností a kompetencí (jsou vnímány jako málo ovlivnitelná záležitost osobnosti – charisma, empatie, kreativita...). – **jak vysvětlit, že zlepšovat se v učitelství může každý, a že to není „vše, nebo nic“**
- **Tendence k nedoceňování učitelských dovedností** (hlavně proto, že neumí vysvětlit, proč některé postupy fungují – např. „didaktická improvizace“, v níž je více věcí nepojmenovaných než pojmenovaných ; podíl tzv. „tacit knowledge“ je stále velmi vysoký) – **jak přimět učitele, aby vyjádřil i osobní zkušenosti, postupy, kroky, které nepovažuje za hodné debaty**
- **Tendence k cenzurování** (tabuizuje se řada témat, což zabraňuje s nimi pracovat – základem těchto tabu je *idealizace dítěte a pedagogického vztahu* – « dítě je křehké a čisté a je třeba jej milovat... »). – **viz výše + je to ještě náročnější a vyžaduje téměř „klinickou“ práci s učitelem**
- **Tendence k utajování** (dnešní učitel má – celkem odůvodněnou - tendenci skrývat své „finty“ a „grify“ – buď proto, že nejsou tak docela „košer“ nebo proto, že nechtějí, aby jim je někdo „přebral“ – tyto finty z velké části tvoří učitelovu autonomii). – **pro psychologa podobná situace jako u nedoceňování**



NÁLEZY OECD: VALUING OUR TEACHERS AND RAISING THEIR STATUS

- Obecně: ve vyspělých zemích učitelé otrávení, administrativně přetížení, stresovaní, vyhořelí a hromadně opouštějí profesi

Návrhy:

- umožnit učitelům skutečně se podílet na rozhodování ve škole (school level) - autonomie škol neznamená nutně autonomii učitelů (David Weston: There is quite a lot of evidence to show that teachers are likely to remain in the profession if they get a level of autonomy and feel they have the opportunity to grow in their career,” he said. “In the UK, **schools are getting more autonomy but there is a question mark over whether that is filtering down to teachers**“ (Times Education Supplement, 20.06.2014); - **šk. psycholog se může jevit jako omezující učitelovu pedagogickou autonomii**
- rozvíjet a podporovat učitelovy dovednosti jednat s misbehaving žáky (neukáznění, poruchy chování apod.) – **naopak, šk. psycholog představuje pro učitele pomoc (nebo alibi) v řešení profesně oslabujícího problému**
- podporovat klima sociální opory, tj. rozvoj interpersonálních vztahů ve škole
- -zavést smysluplný systém hodnocení/ZV vázaný na učitelskou praxi
- -podporovat spolupráci mezi učiteli buď v oblasti profesního rozvoje nebo vyučovacích metod

Šk. psycholog může být významným činitelem klimatu sociální opory (obvykle ne hned): zavádět či korigovat metody hodnocení, konzultovat volby dalšího vzdělávání apod.



KLÍČOVÝ PARAMETR : DŮVĚRA

- psychologovy činnosti ve škole musejí být pro učitele **srozumitelné**;
- jeho komunikace s učiteli **mezi dostatečným odstupem** od učitelů s cílem nevyvolávat pocity jejich profesního ohrožení a **vstřícností**, která má přesvědčit o potřebnosti psychologa právě pro (konkrétního) učitele;
- důvěru učitele si psycholog získává zpočátku nepozorovaně, **nepřímo**: mediací (zprostředkováním) vztahů s rodiči, příkladem může být metodická pomoc při vedení rozhovorů s rodiči; dále také vzdělávacím či osvětovým působením (přednášky, bálintovské skupiny, „tlumočení“ odborných zpráv atd.);
- po získání prvních zkušeností ze vzájemné komunikace lze stavět i na metodách **přímých**: na rozboru vyučovacích postupů učitele a průběhu jeho vyučovacích hodin; na autodiagnostických technikách umožňujících učiteli vhléd do jeho vlastních vyučovacích postupů; na diagnóze sociálního klimatu ve třídě a pomoci s komunikací se třídou; na depistáži a diagnostice problémových žáků; na pomoci s organizováním skupinových aktivit nebo s vytvářením individuálních plánů žáků; při kariérovém poradenství atd.;
- důvěru učitele může psycholog posílit, když sehraje roli **katalyzátoru učitelovy profesní sebereflexe**; výsledkem působení školního psychologa pak je jakýsi zdánlivě vedlejší efekt – učitelova práce na sobě, ochota zamýšlet se nad sebou, rozebírat své postupy, pocity a názory, což ovšem může být považováno za podstatný, byť nepřímý důkaz důvěry učitele v psychologa.
- učitelé vyvíjejí tlak především na **rychlé řešení problému**, který pocítují **jako zátěž**. (srv. Jednání s obtížnými žáky, misbehaving, dle OECD: **nikoli samy ty problémy, ale čas, který tím ztrácejí** a považují ho za neúměrný – pokud by uměli řešit rychleji, jednou provždy apod., pak by to nevnímali jako problém)
- tento alespoň zpočátku křehký vztah staví do popředí také otázku rozdílů nebo **střetů profesní kultury** učitelů a psychologů. Psycholog je totiž vnímán jako expert „na dítě“, avšak jako laik v didaktice; učitel se zase považuje za experta na vzdělávání a na život v instituci školy, ale je laikem v psychologii
- Šk. psycholog stále více terapeutem učitelů

